

L'última pastora de la ciutat de Girona

Francesca Planas va viure més de 40 anys a la masia que actualment és la seu de l'Institut d'Estudis Gironins

La casa coneguda popularment com «la Casa de la Pastora» va ser durant més de quatre segles una masia envoltada de conreus i amb el seu propi ramat. Entre 1950 i 1992, la pastora d'aquest ramat va ser una persona molt popular, inseparable del paisatge de la Torre Gironella i de la Vall de Sant Daniel.

ANNA SÁNCHEZ > TEXT

Francesca Planas Pla va néixer el dia 8 de setembre de 1909 en una masia al barri de Figueroles, a Fontcoberta (Banyoles). Els seus pares es dedicaven a la pagesia. Quan encara no tenia dos mesos de vida la seva mare va morir, i el seu pare, al cap de poc temps, es va tornar a casar. A l'edat de vuit anys va ser adoptada per una tia materna, Josefa Pla i Llorà, i pel seu marit, Joan Canadell i Mayoies, que vivien en una masia anomenada cal Mosso o cal Janot, als afores del barri de Centenys. Als padrons de l'Ajuntament d'Esponellà, la Francesca consta inscrita a partir del dia 1 de desembre de 1924, tot i que feia set anys que hi vivia i anava a l'escola del poble. Va ser a cal Mosso on la Francesca va aprendre l'ofici, i ja a la curta edat de nou anys portava el ramats a pasturar pels prats que envolten la masia, que encara existeix, tot i que fa uns anys que està deshabitada. L'any 1938, en plena Guerra Civil, la Francesca es va traslladar a viure a Girona i durant uns anys va estar treballant per a diverses famílies nombroses de la ciutat fent tasques

domèstiques i de mainadera. El 23 de desembre de 1950, a l'església del Mercadal, es va casar amb Antoni Colom Ferrer, que era vidu i que ja feia anys que vivia com a llogater a la masia situada arran de la Torre Gironella, al número tres del carrer Muralla, dedicat al conreu dels camps i horts propis de la masia i al ramat d'ovelles i cabres que guardava als estables situats als baixos de la casa. Va ser així com la Francesca va retornar a l'ofici de pastora, que

A la curta edat de nou anys portava el ramats a pasturar pels prats que envolten la masia que encara existeix, tot i que fa uns anys que està deshabitada

AJUNTAMENT DE GIRONA. GRII. FONS FAMÍLIA AUDOUARD [AUTOR DESCONEGUT]

>> Ramat d'ovelles sota el portal de Sant Cristòfol. Anys 1910-1920.

ja no deixaria fins poc temps abans de morir. Varen ser més de quaranta anys els que la Francesca va dedicar al pasturatge. Cada dia sortia amb el ramat, i tant se la podia veure als prats de la capella gran del Calvari com pels voltants de la font d'en Fita o a prop de la plaça de les sardanes de la Vall de Sant

>> **Francesca Planas amb el seu ramat. D'El llibre del Corpus, de Josep Tarrés, Diputació de Girona, 1990.**

Daniel. Enric Mirambell, cronista de la ciutat, la recorda en un article al *Diari de Girona*: «En l'espai que s'estén entre la Torre Gironella i l'antiga Font d'en Pericot, hi podem contemplar un petit ramat de cabres, amb la corresponent pastora que les vigila i en té cura».

El ramat, protagonista

A partir del Nadal de 1966 es va representar a Girona durant quatre anys amb gran èxit de públic el *Pessebre Gòtic*. L'escenari era el Passeig Arqueològic i la Torre Gironella. Al llarg d'aquest recorregut es representaven diverses escenes realitzades amb pulcritud i elegància, il·luminades amb destresa i amb figures vivents sàviament disposades. El Pessebre era dirigit per Josep Tarrés i hi col·laboraven un gran nombre de persones. La Francesca i el seu ramat de xais hi varen tenir cada any un paper rellevant formant part del quadre de l'Anunciació als pastors, que es presentava al davant del portal de Sant Cristòfol, i també en el Naixement, a redós de les voltes del pati de la Torre Gironella. A les ressenyes dels diaris sempre hi havia un comentari favorable per a la pastora i el seus xais. Uns anys més tard, dues cabres del seu ramat varen tornar a tenir protagonisme per haver seguit

uns escolars que tornaven d'una excursió des de la Vall de Sant Daniel fins al centre de Girona. La sorpresa dels viants va ser gran, i el caner municipal va anar de corcoll durant algunes hores per poder empaitar les cabres —que varen passejar-se per la plaça de Sant Agustí, el carrer Santa Clara, la plaça de Catalunya i el carrer del Carme— i portar-les a les dependències municipals, on van passar la nit fins que l'endemà la Francesca les va anar a recuperar.

La Francesca va enviuar l'any 1966 però va continuar vivint a la masia de Torre Gironella fins que l'any 1992 l'Ajuntament de Girona va comprar la casa i ella va anar a viure a uns aparta-

ments situats al carrer Merlets, regentats per la família Jabalera, a pocs metres d'on havia viscut durant més de quaranta anys. Quan la seva salut va empitjorar, va ser ingressada a la Clínica Esperança, on va morir el 6 de setembre del 2000 a l'edat de 91 anys. Els funerals celebrats a l'església del Carme i l'enterrament varen ser dos dies després, curiosament el mateix dia i mes del seu naixement. Sabem pel testimoni dels seus veïns que els darrers anys els comentava amb enyorança que els moments més feliços de la seva vida havien estat els passats al camp, asseguda sobre l'herba i contemplant el seu ramat.

De la casa d'en Mascort a la masia de la Torre

La casa número tres del carrer Muralla de Girona és coneguda com la Masia de la Torre, però durant molts anys va ser anomenada popularment «la Casa de la Pastora», perquè hi va viure la Francesca Planas amb el seu ramat. Aquesta masia, que té més de quatre segles, va tenir molts d'amos a través dels temps. Amb la documentació trobada fins ara es pot afirmar que a mitjan any 1600 en aquesta casa ja hi vivia la família Mascort, i sis generacions d'aquesta nissaga varen anar heretant

La Francesca i el seu ramat de xais varen tenir cada any un paper rellevant formant part del quadre nadalenc de l'Anunciació als pastors, que es representava al davant del portal de Sant Cristòfol

Pasturatge ecològic a Sant Daniel i Montjuïc

Feia més de quinze anys que no hi havia animals pasturant a la Vall de Sant Daniel, quan, l'any 2008, l'Ajuntament de Girona, la Protectora d'Animals del Gironès i la Fundació Territori i Paisatge van apostar per recuperar la ramaderia extensiva per netejar el sotabosc i evitar els incendis a la zona dels Àngels i de Sant Daniel. La manera més natural de prevenir els focs va ser comprar un ramat de 200 ovelles i xais que netejaven el sotabosc de manera gradual. Ponç Feliu, regidor de Medi Natural, en un article publicat al *Diari de Girona*, opinava: «La presència d'un "ramat municipal" ha de permetre, a més de recuperar els orígens i la memòria dels més grans, la gestió activa i adequada del paisatge de la Vall de Sant Daniel per evitar riscos forestals». El ramat era conduït pel pastor Gabriel Adesme. L'any 2009, aquesta tasca tan ecològica com innovadora del pastor i el ramat va ser guardonada per Girona temps de Flors. Aquell mateix any, l'Ajuntament va contractar un altre pastor amb un ramat de 240 xais i 30 cabres perquè pasturassin durant els estius a la zona de Montjuïc i de Campdorà. El pastor era Emilio Lozano. Els primers dies que els xais pasturaven a l'interior del castell de Montjuïc es va crear molta expectació i un gran nombre de famílies es van acostar a la zona per contemplar els animals. L'associació de veïns va acollir la mesura amb gran satisfacció. Aquest pasturatge ecològic es va portar a terme fins l'any 2011. Jordi Vilamitjana va escriure en un article publicat al *Diari de Girona*: «Dissabte passat, per les feixes i entre els arbustos de Torre Gironella, un ramat de dotze cabres pasturava sota l'atenta mirada del pastor. No es veia ningú més enlloc. El repic de campanes anunciava les 6 i un cel rogent es perfilava a l'horitzó».

FONS: JOSEP M. OLIVERAS

>> Pastor amb ramat a la Vall de Sant Daniel.

la casa i les terres de conreu, de manera que en els successius testaments se la cita com «La casa den Mascort del veïnat de la Torre Geronella» i també «La bassa den Mascort». Aquesta bassa era molt important per al rec dels camps i horts de la casa i s'omplia amb l'aigua que baixava canalitzada des del Calvari abans d'entrar al convent de Sant Domènec.

A partir de 1871 la casa va tenir diversos propietaris fins arribar a l'any 1992, que va passar a pertànyer a l'Ajuntament de Girona. L'any 1995 el Ministeri de Treball va adjudicar a l'Ajuntament de Girona una Escola Taller per a cinquanta joves finançada pel Fons Social Europeu. El programa de treball era per fer obres de reconstrucció, jardineria i manteniment de la zona de Torre Gironella i la Casa de la Pastora, que seria un Centre d'Acolliment Turístic i d'altres activitats socioculturals. L'estiu de l'any següent començaren les obres a la masia. En els dos diaris gironins, a més de comentar la recuperació de la casa, s'anunciava que «aquesta antiga casa serà durant els mesos d'estiu un punt d'informació turística per al Barri Vell, disposarà de varis serveis i alhora farà les funcions de local per als veïns del sector i acollirà una de les seccions de l'Escola Taller». L'any 1997 les obres de rehabilitació de la masia continuaven al mateix ritme, però el que anaven canviant eren els usos que se li volien donar un cop restaurada. La premsa, aquest cop, anunciava que la masia es convertiria en la seu d'entitats culturals i en un punt d'informació juvenil. Finalment, però, el 22 de desembre de 1998 s'inaugurava en aquella casa, a partir d'aquella data anomenada «La Masia de la Torre», la seu de l'Institut d'Estudis Gironins, que per primera vegada podia acollir en un estatge propi els investigadors locals. Allà, efectivament, s'hi han celebrat importants congressos, debats i conferències. Així s'ha convertit en un equipament cultural de primer ordre aquella casa tan carregada d'història i de tradició popular.

Anna Sánchez és estudiosa de la història de Girona.

Els moments més feliços de la seva vida havien estat els passats al camp, asseguda sobre l'herba i contemplant el seu ramat